

Novotný, František

Platon o Athenách

In: Novotný, František. *Platonovy listy a Platon*. Brno: Filosofická fakulta, 1926, pp. [19]-29

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118655>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II.

Platon o Athenách.

16. Ve vzpomínkách na touhy svého mládí přehlíží Platon na začátku 7. listu politické dějiny Athen, pokud je sám prožil. Začíná převratem roku 404/3, jímž byla v Athenách dosazena vláda oligarchické třicítky. Je velmi zajímavé, že při tom nepřipomíná účasti Lysandrovy, jež podle Aristotela *Ἀθ. πολ.* 34 rozhodla o vítězství oligarchů, ani se vůbec nezmiňuje o válce, nýbrž odůvodňuje ten převrat slovy „protože mnozí projevovali nespokojenost s tehdejší (demokratickou) ústavou“¹. Podle toho vyšel převrat z vnitřních poměrů athenských a měl býti reformou ústavy.

Tehdy šlo Platonovi na 24. rok. Svědectví 7. listu vyslovuje myšlenku, která je zcela ve shodě s tím, co bychom sami usoudili, znajíce Platonův rod, že totiž právě tehdy byla doba, kdy chtěl Platon vstoupiti do činného života politického. Ale 7. list obsahuje kromě toho vývoj a důvody Platonova zklamání; rysy tohoto obrazu jsou jednoduché, ale výrazné, neboť jsou vryty v Platonově paměti ještě po padesáti letech. O Platonově poměru k vládě t. zv. třiceti tyranů bychom jinak nevěděli. Změna demokratického zřízení v oligarchické vzbuzovala v něm naději, že nová vláda „povede obec od nespravedlivého života k spravedlivému jednání“; *ἄδικος βίος* je život v demokracii, jak ji Platon poznal za svého jinošství².

¹ 7, 324 C ὅτι πολλῶν γὰρ τῆς τότε πολιτείας λοιδορουμένης μεταβολὴ γίγνεται. Také Xenofon *Hell.* 2, 3, 2 neudává důvodu k převratu; τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει . . . ἔδοξε τῷ δήμῳ τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι, οἳ τοὺς πατρίους νόμους συγγράψουσι, καθ' οὓς πολιτεύσουσι.

² Uvedená myšlenka 7. listu nabývá zvláštního významu, jestliže srovnáme

V nové vládě byli i „někteří jeho příbuzní a známí“ a ti ho vybízeli k veřejné činnosti, ukazující mu, že to je jeho občanská povinnost; víme, že to byl zejména Kritias a Charmides, ale Platon jich zde nejmenuje.

17. Nová vláda se skládala podle slov 7. listu z 51 mužů, a to z 11 správců vlastních Athen, z 10 správců Peiraiea a z 30-členné vlády ústřední. Již z Xenofontových Hellenik bylo známo, že za oligarchickou vládu byly pokládány vedle 30 členného sboru Kritiova také ony dva sbory místní, neboť z amnestie prohlášené podle uvedeného. místa Xenofontova po pádu oligarchické vlády byly tyto tři sbory vyňaty¹. Xenofon při líčení oligarchické diktatury ovšem jmenuje pravidlem jenom třicítku, ale zmiňuje se při příležitosti i o ostatních dvou sborech; tak na příklad jsou *οἱ ἑνδεκά* výkonným orgánem Kritiovým proti Theramenovi Hell. 2, 3, 54 n. Když Xenofon Hell. 2, 4, 19 vypočítává ztráty oligarchů při vítězství Thrasybulově, uvádí vedle třicítky, z níž padli Kritias a Hippomachos, také deset vládců v Peiraieu, z nichž padl Charmides².

Po nálezu Aristotelovy *Ἀθηναίων πολιτεία* se znova potvrdilo spojení oněch tří sborů. V tomto spise praví Aristoteles ve

jejt slovné znění s místem Lysiovým 12, 5, kde se také líčí sliby a naděje spojené s nastoupením oligarchické třicítky.

List 7, 324 D

φῆσθην γάρ αὐτοὺς ἕκ τινος ἀδίκου βίου ἐπὶ δίκαιον τρόπον ἄγοντας διοικήσειν δὴ τὴν πόλιν

Lys. 12, 5

ἐπειδὴ δ' οἱ τριάκοντα . . . εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστησαν, φάσκοντες χρῆναι τῶν ἀδίκων καθαρὰν ποιῆσαι τὴν πόλιν καὶ τοὺς λοιποὺς πολίτας ἐπ' ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην τραπέσθαι, τοιαῦτα λέγοντες οὐ τοιαῦτα ποιεῖν ἐτόλμων.

U Lysia je τῶν ἀδίκων maskulinum a znamená nespravedlivé lidi; víme, že athenská demokracie byla zamořena sykofanty, a z Xenofontových Hell. 2, 3, 12 a z Aristot. 'A. π. 35 je patrné, že to byli sykofanti, proti kterým se nejprve obrátila nová vláda k radosti celé obce. Ze shody místa Lysiova s místem 7. listu lze souditi, že tu jde o citát z programu oligarchické vlády, u Lysia podrobnější, u Platona časově vzdálenější a obecnější.

¹ Xenof. Hell. 2, 4, 38 οἱ δὲ διήλλαξαν ἐφ' ᾧτε εἰρήνην μὲν ἔχειν ὡς πρὸς ἀλλήλους, ἀπέρχονται δὲ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστον πλήν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἑνδεκα καὶ τῶν ἐν Πειραιεὶ ἀρχόντων δέκα.

² Xenof. Hell. 2, 4, 19 ἀπέθανον δ' ἐνταῦθα τῶν μὲν τριάκοντα Κριτίας τε καὶ Ἰππόμαχος, τῶν δὲ ἐν Πειραιεὶ δέκα ἀρχόντων Χαρμίδης ὁ Γλαύκωνος, τῶν δ' ἄλλων περὶ ἑβδομήκοντα.

výkladě o organisaci oligarchické vlády, že si třicítka, ustanovená vynuceným hlasováním lidu, přibrala deset správců Peiraiea a jedenáct „strážců vězení“, mimo 300 mužů policejní stráže, o níž se zmiňuje i Xenofon při zatčení Theramenově Hell. 2, 3, 54¹. A také on připomínáje amnestii z r. 403/2 praví, že z ní byly vyňaty ony tři sbory².

Jestliže tedy byly ty tři sbory při aktu tak důležitém, jako bylo obnovení demokracie, vyloučením z obecné amnestie označeny za vinníky oligarchické hrůzovlády, je docela pochopitelné, že je také Platon ve vzpomínce na onen rok slučuje v počet 51 mužů. Proti jiným pramenům se tu však dovídáme, že i *οἱ ἑνδεκα* i *οἱ δέκα* vedli správu tržiště i města, oni v Athenách, tito v Peiraieu, kdežto Aristoteles *Ἀθ. πολ.* 35 praví, že si vláda 30 oligarchů přibrala *τοῦ Πειραιέως ἄρχοντας δέκα καὶ τοῦ δεσμοτηρίου φύλακας ἑνδεκα*, přičítaje tak oněm jedenácti úřední moc mnohem omezenější. Lze však spojití obě místa výkladem, že oligarchové obsadili řádný úřad jedenácti soudních vykonavatelů svými přívrženci a dali mu mimořádnou moc „nad tržištěm i celým městem“; v dějinách převratů se to tenkrát nestalo naposled a jistě ne ani po prvé. Deset obdobných správců Peiraiea nebyl úřad pravidelný; podle Plutarcha *Lys.* 15 ustanovil je spolu s třiceti oligarchy Lysandros³, podle Aristotela oligarchové sami; mezi těmito dvěma zprávami není sporu. Pravidelného, celkem technického úřadu agoranomů a astynomů se tato ustanovení nemusila týkat⁴.

18. Ale vkrátce Platon poznal, že oligarchie spravedlnosti nepřinesla, ba naopak, bývalá demokracie „byla proti ní zlato“

¹ Aristoteles *Ἀθ. πολ.* 35 *προσελόμενοι σφίσιν ἀπὸ τοῦ Πειραιέως ἄρχοντας δέκα, καὶ τοῦ δεσμοτηρίου φύλακας ἑνδεκα, καὶ μαστιγοφόρους τριακοσίους ὑπηρέτας, κατείχον τὴν πόλιν δι' ἑαυτῶν.*

² Aristoteles *Ἀθ. πολ.* 39 *τῶν δὲ παρεληλυθότων μηδενὶ πρὸς μηδένα μνησικακεῖν ἐξεῖναι, πλὴν πρὸς τοὺς τριάκοντα καὶ τοὺς δέκα καὶ τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς τοῦ Πειραιέως ἄρχοντας.* Ovšem proti Xenofontově zprávě je zde více o onu desítku, pravděpodobně onu, která byla podle kap. 38 dosazena místo vlády 30 mužů.

³ Plut. *Lys.* 15 *τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δ' ἐν Πειραιεὶ καταστήσας ἄρχοντας.*

⁴ Místa 7. listu, o kterém jsme nahoře vyložili, bylo užíváno za doklad proti pravosti toho listu, protože si vykladatelé nedovedli vysvětliti úřední kompetenci obou těch pomocných sborů a jejich poměr k řádným agoranomům, astynomům a sboru 11 soudních vykonavatelů; tak zejm. Karsten 117—121. Ani Howaldovi, *Die Briefe Platons*, str. 155 n., není to místo jasné.

(7, 324 D). Z mnohých věcí „ne nepatrných“, kterými se oligarchie podle jeho mínění provinila, uvádí jen jednu a ta se týká Sokrata. Jest to událost, kterou známe také z Platonovy Apologie 32 C nn., jak Sokrates neposlechl nespravedlivého rozkazu oligarchů. Srovnáme-li obojí vypravování, vynikne, co z té události Platon podržel v paměti pro celý život.

Apol. 32 C nn.

ἐπειδὴ δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὐ̄ μεταπεμψάμενοι με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμῖνος Λέοντα τὸν Σαλαμῖνιον ἵνα ἀποθάνοι, οἷα δὴ καὶ ἄλλοις ἐκείνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταττον, βουλόμενοι ὡς πλείστους ἀναπλήσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ αὐ̄ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὀτιοῦν, τοῦ δὲ μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν μέλει. ἐμὲ γὰρ ἐκείνη ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν, οὕτως ἰσχυρὰ οὕσα, ὥστε ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέτταρες ὥχοντο εἰς Σαλαμίνα καὶ ἤγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ ὥχόμην ἀπιὼν οἴκαθε. καὶ ἴσως ἂν διὰ ταῦτα ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη. καὶ τούτων ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες.

List 7. 324, D nn.

— τὰ τε ἄλλα καὶ φίλον ἄνδρα ἐμοὶ πρεσβύτερον Σωκράτη, δὴ ἐγὼ σχεδὸν οὐκ ἂν αἰσχυνοίμην εἰπὼν δικαιοτάτον εἶναι τῶν τότε, ἐπὶ τινα τῶν πολιτῶν μεθ' ἐτέρων ἔπεμpton, βία ἄξοντα ὡς ἀποθανούμενον, ἵνα δὴ μετέχοι τῶν πραγμάτων αὐτοῖς, εἴτε βούλοιο εἰ τε μὴ. ὁ δ' οὐκ ἐπέειπετο, πᾶν δὲ παρεκινδύνευσεν παθεῖν πρὶν ἀνοσίῳ αὐτοῖς ἔργων γενέσθαι κοινωνός.

V listě psaném asi pŕl století po oné události Platonovi již nezáleží na určitých okolnostech úkolu daného Sokratovi, na jme-
nech Leon, Salamis, na počtu a jednání ostatních členů komise;

jde mu zde jen o hlavní věc, že Sokrates měl býti učiněn spoluvinníkem nespravedlivých vládců, že však jejich rozkazu neposlechl, ač věděl, že trestají odpor proti sobě smrtí. Na druhé straně je vypravování Apologie doplněno v našem listě 325 C poznámkou, že Leon byl jedním z přátel demokratických předáků, kteří tehdy žili mimo Atheny a kteří později obžalovali Sokrata.

Nyní vidíme jasně úsudek Platonův o oligarších r. 404/3. Ačkoli to byli odpůrci demokracie, s níž se Platon nikdy nesmířil, a ačkoli mezi nimi byli jeho příbuzní — a rodová příslušnost znamenala u Atheňanů velmi mnoho —, přece se Platon s odpozem od nich odvrátil a nevzpomínal na ně v dobrém ani po desítiletích, když už jejich nespravedlnost byla předstížena nespravedlnostmi obnovené demokracie¹.

19. Když byla po pádu oligarchů r. 403/2 obnovena demokracie, cítil Platon opět touhu věnovati se politické činnosti, ale táhlo ho to k ní již „pomaleji“ (325 A). Byla to neklidná doba popřevratová, a třebaže si demokraté, jak Platon uznává, počínali v celku umírněně, přece se neuvarovali nemírného stíhání politické minulosti jednotlivých občanů. Tato všeobecná charakteristika Platonova je dostatečně doložena památkami soudního řečnictví.

Ale zase to byla osoba Sokratova, která rozhodla o poměru Platonově k vládnoucímu směru. „Někteří mocní lidé“ z demokratické strany pohnali Sokrata na soud, žalující jej z bezbožnosti, a způsobili jeho odsouzení a smrt.

V této stručné zprávě o odsouzení Sokratově jest si všimnouti dvou věcí. Sokratovi žalobci jsou tu nazýváni *δυναστεύοντες τινες*; jmen Platon neuvádí, ta mu v daleké minulosti zanikají. Žaloba zněla pro bezbožnost, ale žalobci byli demokratičtí předáci, kteří

¹ Mezi 30 tyranů byl i Kritias. Tohoto Kritia uvádí Platon v Timaiu a Kritiovi, spisech svého stáří, jak rozmlouvá se Sokratem a jinými druhy a vypravuje jim o Atlantidě. Není tu ani stopy po tom, že to je též Sokrates který kdysi ušel trestu Kritiovu a jeho společníků jen tím, že jejich vláda byla svržena. A přece 7. list ukazuje, že jim Platon jejich bezpráví ani po dlouhých letech nezapomněl. Pokládám to za poučný příklad, že nesmíme beze všeho přenášeti skutečné osobní poměry na osoby dialogů a naopak. Uznáme-li toto poučení, nebudeme viděti na př. v Symposiu výraz smřu mezi Sokratem a Aristofanem nebo výraz toho, že by se byl tehdy Platon díval na tendenci Aristofanových Oblaků jinak než jeho Sokrates v Apologii.

žili, jak patrně z 325 C, za vlády oligarchické třicítky mimo Atheny; slovo *δυναστεύοντες τινες* ukazuje na politické pozadí Sokratova procesu, ale nestačí, abychom mohli toto pozadí dobře přehlednouti. Druhá věc je Platonův úsudek o vystoupení proti Sokratovi. Je stručný, ale výrazný. Žaloba pro bezbožnost byla podle něho bříšná a Sokrates si jí nijak nezasloužil; její původci byli k Sokratovi nevděčni, neboť zapomněli, že právě on kdysi odepřel „účastníci se nespravedlivého zatčení jednoho z přátel tehdejších vyhnanců, když oni sami trpěli ve vyhnanství“.

odsouzení Sokratovo Platonem silně zachvělo; způsobilo, že se Platon odvrátil od demokracie. Čím více poznával lidi i věci ve veřejném životě, tím více ztrácel chut k politické činnosti. Neměl věrných přátel a druhů, kterých by byl k tomu potřeboval; „těch nebylo snadno nalézt, i jestliže takoví byli, vždyť správa naší obce se už neřídila zásadami a obyčejí předků, a jiné nové si jen tak snadno získati bylo nemožno“ (7, 325 D). Sdružování v politické činnosti pokládal vždy Platon za věc velmi důležitou. Jest to patrně zvláště z Ústavy 6, 496 C, kde jsou lčeny pohnutky, proč se pravý filosof straní veřejného života: na jedné straně okusí „sladkého a blaživého statku“ filosofie, na druhé straně uvidí „šílené počínání velkého množství i to, že takřka nikdo nekoná v politice nic zdravého a že není spojence, s jehož podporou by kdo mohl jíti na pomoc věci spravedlivé a sám bez pohromy vyváznouti“.

20. Podle těchto Platonových slov bylo něco v rozdílu obnovené demokracie proti demokracii staré — neboť „zásadami a obyčejí předků“ myslí Platon patrně dobu před oligarchickým převrácením r. 404/3 —, co činilo nesnadným vyhledati přívržence a spojení je v politickou stranu nebo aspoň v politický klub. Politické kluby, *hetairie* (*ἑταιρίαι*) a *synomosie* (*συννομοσίαι*), byly v demokratických Athenách útvary oligarchických živlů, jež se spojovaly — druhdy i kultovým svazkem — k obraně svých zájmů, zvláště na soudech a při obsazování úřadů¹, ale namnoze pracovaly k tomu, aby se zmocnily vlády v obci. Peisandros, když chystal r. 411 př. Kr.

¹ Plat. Theait. 173 D *σπουδαὶ ἑταιριῶν ἐπ' ἀρχάς*. O významu politických *hetairií* v oligarchiích — a jen v oligarchiích — v. Xenof. Apomn. 2, 6, 26.

oligarchický převrat, obešel všechny synomosie a vybízel je, aby se spojily a zrušily demokracii¹. Z hetairií vyšla také oligarchická třicítka, která se zmocnila v Athenách vlády po válce peloponneské². Že hetairie náležely k obyčejným zjevům politického života, je viděti i z Plat. Apol. 36 B; Sokrates tam ukazuje na to, že byl vždy vzdálen obvyklého politického a hospodářského sobectví, a při tom také uvádí, že se neúčastnil synomosií.

Demokracie, zrovna tak jako tyrannis, všim právem se bála takových oligarchických sdružení, nepřítelů spíše skrytého než zjevného, a snažila se je potlačovati³. V Aristofanových Jezdcích, provozovaných za války peloponneské r. 424 př. Kr., chlubí se v. 861 nn. Kleon před Démem, jak učinil konec všemu spolčování a srocování:

ὄστις εἰς ὧν
ἔπανσα τοὺς ξυνωμότας καὶ μ' οὐ λέληθεν οὐδὲν
ἐν τῇ πόλει ξυριστάμενον, ἀλλ' εὐθέως κέραρα.

Ovšem ten konec nebyl trvalý, jak je patrné z uvedeného místa Thukydidova, podle něhož byl větší počet hetairií činný r. 411. Že by byly bývaly hetairie v 5. stol. obecně zakázány, o tom nemáme zpráv. Jinak tomu bylo v stol. 4. Hypereides v řeči 'Υπερ Εὐξενίππου 7 n. vypočítáváje přečiny, na které je stanovena *εἰσαγγελία*, uvádí mezi nimi i zřizování hetairií, namířené proti demokracii⁴. A právě na tento ostrý postup proti politickému spolčování naráží podle mého mínění uvedené místo 7. listu: můžeme z něho souditi, že tajné oligarchické organisace byly zakázány hned

¹ Thuk. 8. 54. Aristoteles Pol. 5, 5, 1304 b 20 pokládá sdružení bohatých oligarchií za přirozenou sebeobranu proti přehmatům demagogů.

² Aristot. 'Αθ. πολ. 34 οἱ μὲν δημοτικοὶ διασφῆιν ἐπειρώοντο τὸν δῆμον, τῶν δὲ γνωρίμων οἱ μὲν ἐν ταῖς ἑταιρείαις ὄντες, καὶ τῶν φυγάδων οἱ μετὰ τὴν εἰρήνην κατελθόντες, δλιγαρχίας ἐπεθύμουν, οἱ δ' ἐν ἑταιρεία μὲν οὐδεμιᾷ συγκαθεστῶτες, ἄλλως δὲ δοκοῦντες οὐδενὸς ἐπιλείπεσθαι τῶν πολιτῶν, τὴν πάτριον πολιτείαν ἐζήτουν.

³ Podle Aristot. Pol. 5, 1313 b 41 tyrani měli zásadu μήτε σοσοῖτα ἔαν μήτε ἑταιρίαν μήτε παιδείαν μήτε ἄλλο μηθὲν τοιοῦτον.

⁴ Hyper. 'Υπερ Εὐξενίππου 7 n. εἴαν τις τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων καταλύη ἢ συνή ποι: ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου ἢ ἑταιρικὸν συναγάγη ἢ εἴαν τις πόλιν τινα προδῶ ἢ ναῦς ἢ πεζὴν ἢ ναυτικὴν στρατιάν, ἢ ῥήτωρ ὧν μὴ λέγη τὰ ὄριστα τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων χρήματα λαμβάνων.

po pádu oligarchické třicítky v nejradikálnějším období obnovené demokracie¹.

Mladý Platon asi bolestně nesl zákaz politických hetairií oligarchických, namířených proti demokracii. Ale jako jím chránila své trvání demokracie, tak také on sám chrání zákazem hetairií trvání své politeie navržené v Zákonech; srov. Zák. 9, 856 B *ὅς ἂν ἄγων εἰς ἀρχὴν ἀνθρώπων δουλώται μὲν τοὺς νόμους, ἑταιρίας δὲ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιῆ, καὶ βιαίως δὴ πᾶν τοῦτο πράττων καὶ στάσιν ἐγείρων παρανομῆ, τοῦτον δὴ διανοεῖσθαι δεῖ πάντων πολεμιώτατον ὅλη τῇ πόλει*. O nedůslednosti tu mluvit nelze; ani v prvním ani v druhém případě tu nejde o oprávněnost prostředku samého, nýbrž o mravní hodnotu toho, čeho jím má být dosaženo.

21. Zkáza v zákonodárství i v občanské mravnosti, pokračují vzpomínky 7. listu 325 Dn., vzrůstala, v ničem nebylo stálosti, všechno bylo v pohybu. Mladý Platon z toho na konec „dostal závrat“. Přestal věřit, že by bylo možno v Athenách za těchto poměrů se zdarem se účastnití politického života, a poznal, že všechny státy jeho doby potřebují pro svou ústavu a pro své zákony zvláštního opatření, jemuž by musilo pomáhati i štěstí. Uviděl, že jediné pravá filosofie může být pevnou základnou pro spravedlnost v životě veřejném a soukromém, a dospěl své myšlenky o filosofech-vládcích.

Po těchto zkušenostech a s tímto přesvědčením podnikl svou první cestu na Sicílii.

22. Takto vypravuje Platon v 7. listě o zrození svého státovědeckého ideálu, jenž je ústřední myšlenkou jeho Ústavy. Ústava se nám takto jeví výslednicí dvou složek, bolestné zkušenosti mládí a ducha věřícího v sílu filosofie. Ale zároveň tu vidíme, jak Platon ke konci svého života uvádí onu zkušenost svého mládí ve spojení se svými cestami na Sicílii, ano že ji činí jejich úvodem. A tak myšlenka o filosofech-vládcích nezůstala teorií; velká část toho úsilí, které Platon věnoval sicilským poměrům, směřovala k tomu, aby ona myšlenka byla uskutečněna.

¹ S mňnĕním Lipsiovým. Das attische Recht und Rechtsverfahren 192, že νόμος εισαγγελτικός byl reformován v polovici 4. stol., naše domněnka o potlačení oligarchických hetairií nesouvisí a není jím vylučována.

Proč se jí snažil uskutečnit v cizím státě a ne ve své vlasti? Na konci svého života poznává, že nevyplnil své občanské povinnosti a že se musí z toho ospravedlnit.

Co vypravuje na začátku 7. listu o politických dějích athenských, jest jeho obrana. Ještě důrazněji vyslovuje na konci 5. listu, že za jeho doby trpěla athenská demokracie již zastaralou nemocí; svými radami by byl nic nepořídil, a mimo to by mu bylo hrozilo i osobní nebezpečení: „Platon se ve své vlasti narodil pozdě a zastal její lid již sestárly a od dřívějších vůdců navyklý dělati mnoho věcí neshodných s jeho radou; vždyť by mu bylo nade vše milé raditi mu jako otei, kdyby se nedomníval, že se nadarmo vydá v nebezpečí a nic nepořídí“ (5, 322 An.).

Slova podobná tomuto konci 5. listu napsal Platon již jednou v Apologii 31 C nn., tenkrát o Sokratovi. Sokrates si tam uvědomuje možnou námitku, proč obchází stále jen v soukromí a domlouvá lidem, kdežto ve shromáždění národa nevystupuje a nedává rady obci. Nečiní to proto, že ho od toho odvrací jeho daimonion. Daimonion má pravdu, neboť kdyby se byl zabýval politikou, byl by již dávno zahynul a neprospěl ani svým spoluobčanům ani sobě: lid nesnese toho, kdo mu chce bránit v jeho nespravedlnosti a nezákonnosti.

Sokrates kryl svou neúčast v politickém životě autoritou daimonia, Platon jí odůvodňuje zlou diagnosou o stavu obce. Ve věci samé není mezi nimi rozdílu; ušlechtilí individualisté neměli místa tam, kde byla provozována prospěchářská, všední a náhodná politika množství.

23. Nesmí nás u Platona překvapiti, že pokládal za jediné rozumné neléčiti nemoci nevyléčitelné. Pro toho, kdo je nezhojitelně nemocen, není nic než smrt nebo věčné odsouzení, podle toho, je-li jeho nemoc fyzická nebo mravní. Tato zásada, často u něho vyslovená¹, se nepřičila jeho filosofickému svědomí, zrovna tak,

¹ Srov. Protag. 325 A *ὅς δ' ἂν μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκόμενος, ὡς ἀνίατον ὄντα τοῦτον ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν. Ζák. 9, 854 E* πολίτης δὲ ἂν τις ποτέ τι τοιοῦτον δρῶν ἀναφανῆ... ὡς ἀνίατον ἦδη τοῦτον ὄντα ὁ δικάστης διανείσθω... δίκη δὲ τοῦτω θάνατος; srov. 12, 942 A. Gorg. 525 C *οἱ δ' ἂν τὰ ἔσχατα ἀδικήσωσι καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γίνωνται, ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα γίγνεται, καὶ οὗτοι αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὄνινται οὐδὲν, ἀτ*

jako se nepřičila lékařské etice Hippokratově. Opustí-li lékař toho, kdo nechce změnit svůj dosavadní špatný způsob života, jest to podle 7, 330 D lékař zmužilý a dobrý odborník.

Tohoto obrazu užívá Platon, aby jim vyložil a také odůvodnil svou zásadu, komu a za jakých podmínek pokládá za rozumné raditi (7, 330 D — 331 D). Pokud jde o obec, sluší jí raditi jen tehdy, když má náležitou ústavu a podle ní se řídí. Pakli však ústava není správná a dožádaný rádce ji nesmí opravit, nýbrž naopak má jen sloužiti choutkám těch, kteří ho o radu požádali, tehdy je projevem mužnosti takového radění se vzdáti. Jestliže se nezdá dobrým ústavní život vlastní obce, má se rozumný člověk ozvati, může-li doufati, že nebude mluvit nadarmo a že nebude za svou řeč potrestán smrtí; ale jako není dovoleno užívati násilí proti otcí nebo matce, tak se nesmí převraceti ústava vlasti násilím spojeným s vyháněním a vražděním občanů; tu má rozumný člověk „žítí v klidu a modlití se za to, co by bylo dobré pro něj samého i pro obec“.

24. Tato slova jsou psána Syrakusanům, ale myšlenka sama byla jistě plodem dřívějších zkušeností athenských; proto tu tak vystupuje do popředí poměr rozumného muže k politice vlasti.

Při čtení tohoto místa není možno nevzpomenouti na místo Ústavy 6, 496 B nn., kde Sokrates ukazuje Adeimantovi, za kterých podmínek se nadaný člověk odvrací od jiných zaměstnání a soustřeďuje celý svůj život ve filosofii. Jedna z těch podmínek jest to, „když se zrodí v malé obci veliká duše a ztratí vážnost k její politice, sama se nad ni povznese“. Jen málo lidí okusi, jak sladký a blaživý statek je filosofie, „avšak na druhé straně dostatečně uvidí šílené počínání velkého množství i to, že takřka nikdo nekoná v politice nic zdravého a že není spojence, s jehož podporou by kdo mohl jíti na pomoc věci spravedlivé a sám bez pohromy vyvážnouti, nýbrž bude mu, jako když člověk upadne mezi lítou zvěř: protože nebude chtítí spolu s ostatními se dopouštětí bezpráví, a na druhé straně sám jediný nestačí odolávati

ἀνιάτοι ὄντες, ἄλλοι δὲ ὀνίανται: οἱ τούτους ὁρῶντες διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰ μέγιστα καὶ ὀδυνηρότατα καὶ φοβερώτατα πάθη πάσχοντας τὸν αἰεὶ χρόνον. Faid. 113 E οἱ δ' ἂν δόξωσιν ἀνιάτως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη τῶν ἀμαρτημάτων... τούτους δὲ ἡ προσήκουσα μοῖρα ῥίπτει εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὔποτε ἐκβαίνουσιν; srov. Úst. 10, 615 E.

divokosti jich všech, uvidí, že by předčasně zahynul, prokáže se neužitečným jak sobě, tak ostatním. Toto všechno rozumně uváživ žije v tichosti a koná své dílo, jako když za bouře odstoupí do přístřeší před prachem a deštěm, hnaným od větru, a dívá se, jak se ostatní brodí v nezákonnosti: tu je rád, jestliže sám prožije tento život poměrně čist od bezprávi a bezbožných skutků a při odchodu z něho odejde s krásnou nadějí, pokojně a usmířen“.

Příčina tohoto odvratu filosofova od veřejných věcí je to, že „nenalezl vhodné obce; neboť ve vhodné obci jednak sám dojde většího osobního rozvoje, jednak spolu se svým prospěchem bude pomáhati prospěchu veřejnému“. „Žádná z nynějších obecních ústav není hodna filosofické povahy“ (Úst. 6, 497 B).

Vyznání 7. listu vykládá toto místo Ústavy v ten smysl, že co tu mluví Sokrates, byla osobní zkušenost Platonova, že filosof, který se narodil v obci pro něj nevhodné, byl Platon sám.

A tak nám i zde Listy ukazují, z které skutečnosti vyrůstala básnická fikce Ústavy. Co však žádnou zkušeností nebylo otřeseno, bylo panhellenické vlastenectví Platonovo: to se projevuje v 8. I. 353 E starostí o řecký živel na Sicilii stejně jako v Ústavě 5, 469 B nn. zásadami o válce mezi řeckými státy.
